

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора Бородіна Івана Лук'яновича на дисертацію Махмурової-Дишлюк Олени Петрівни на тему «Адміністративно-правове забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян в умовах російсько-української війни», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Аналіз тексту дисертації, реферату та наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації, дає підстави зробити висновок про актуальність теми, за якою виконано дисертацію, належний ступінь обґрунтованості й достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вагоме значення для науки і практики, а також про вирішення в дисертації вагомих проблем адміністративно-правового механізму забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян адміністративними органами на засадах демократії і свободи під час дії правового режиму воєнного стану та під час відновлення Української держави.

Обрана автором дисертації тема для дослідження є актуальною, відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Означене конституційне положення визначає один із найважливіших напрямків діяльності держави в сучасних умовах. Україна, будучи членом ООН, Ради Європи, інших міжнародних організацій, чітко виконує зобов'язання по міжнародних договорах, в тому числі й тих, що мають безпосереднє відношення до прав, свобод і законних громадян. В державі проводиться робота щодо вдосконалення чинного законодавства, приведення його у відповідність з міжнародними стандартами, тим самим створюється необхідна система права демократичного суспільства.

Процеси, що відбуваються в Україні складні і неоднозначні, вони потребують реформування всіх галузей і інститутів у системі права для досягнення основної мети – захисту прав, свобод і законних інтересів громадян. Актуальність дослідження даної проблеми обумовлюється й необхідністю підвищення рівня правової культури населення, а також зміною правової свідомості, юридичного мислення працівників правостановлюючих і правозастосовуючих органів в Україні, формуванням у них позицій пріоритетності забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян.

Російсько-українська війна, соціальні, політичні, правові зміни, що відбулися в Україні диктують необхідність нових поглядів на проблематику адміністративно-правового забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян України.

Вказане свідчить про актуальність і необхідність широких узагальнень, систематизації і аналізу зібраного адміністративною та іншими юридичними науками емпіричного і теоретичного матеріалу, оцінки напрямків і тенденцій, що мають місце, обґрунтування на цій підставі пропозицій щодо вирішення проблеми адміністративно-правового забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян України.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації є високою. Про це свідчить наступне. Автор дисертації опрацював достатню кількість джерел – в списку використаних джерел наведені наукові праці теоретичного змісту, дослідження практиків, що свідчить, що в дисертації приділена увага як теоретичним аспектам, так і практичним аспектам досліджуваної теми. Автор дисертації уважно поставився до аналізу джерел теоретичного характеру – в дисертації представлено аналіз значної кількості таких джерел. Полемізуючи з науковцями-юристами на сторінках дисертації, автор дисертації виводив власні висновки, рекомендації, узагальнення. І тут дуже добре прослідковується вдалість вибору автором дисертації методів дослідження.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, мають вагомe загальнонаціональне значення, що підтверджується актами про впровадження результатів дисертаційного дослідження, які можуть бути використані в: науково-дослідній сфері – результати, які загалом становлять правову теорію адміністративно-правового забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян в умовах російсько-української війни є теоретико-правовим фундаментом для подальших досліджень в цій сфері (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права); правотворчій сфері – висновки, пропозиції та рекомендації, наведені в дисертації використано у проектах змін і доповнень до законів України щодо забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом (додаток В до дисертації); правозастосовній діяльності – використання одержаних результатів підвищило ефективність правової взаємодії щодо виробництва засобів захисту військовослужбовців і цивільних осіб (акт упровадження ТОВ «СаєнсендСпейс»); освітньому процесі – матеріали дисертації використано під час підготовки підручників, навчальних посібників із дисциплін «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми» (акт упровадження Науково-дослідного інституту публічного права); громадській сфері – положення й висновки дисертації використано в заходах щодо підвищення дієвості залучення суб'єктів громадянського суспільства до відновлення прав, свобод і законних інтересів громадян, які постраждали від російського агресора (акт упровадження Громадської організації «Академія адміністративно-правових наук»).

Науковим положенням, висновкам і рекомендаціям, сформульованим у дисертації, властивий високий ступінь наукової новизни. Дисертація є системним та комплексним дослідженням адміністративно-правового забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян в умовах російсько-української війни. У результаті проведеного дослідження вирішено важливу теоретичну та прикладну проблему адміністративно-правового забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян в умовах російсько-української війни, яка має загальнонаціональне значення.

Заслуговує схвалення, пропоноване автором наукове розуміння філософсько-правових методів здійснення дослідження проблематики адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах російсько-української війни як системи ключових методологій, яка складається із класичної філософії та сучасної філософії права стосовно достовірних знань про суспільні відносини в аналізованій сфері на основі теорії позитивізму, в аспектах інтерпретативної та дослідницької філософії прагматизму.

Автор дисертації дуже доречно й влучно узагальнила успішний досвід у вирішенні проблеми житлових прав переміщених осіб в Грузії, коли законодавчі та адміністративно-правові заходи були спрямовані на гарантування забезпечення житлом та соціальної інтеграції тимчасово переміщених осіб, включаючи тривале проживання, забезпечуючи їхню безпеку та санітарні умови через залучення державних і міжнародних фінансових ресурсів для реконструкції й будівництва житла, а також стимулювання переселення в інші регіони, стабілізацію та інтеграцію переміщеного населення.

Варто схвалити й пропозиції автора щодо класифікації загальних суб'єктів публічної адміністрації, які забезпечують права і свободи людини і громадянина в умовах російсько-української війни. Доведено, що до них належить система органів виконавчої влади (вищих, центральних і місцевих), місцевого самоврядування та громадських об'єднань, на які законодавством поряд із виконанням інших численних публічних завдань покладено завдання щодо захисту прав, свобод та інтересів осіб, які постраждали внаслідок російсько-української війни.

Відповідно схвальною є запропонована автором дисертації думка щодо міжнародних стандартів забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян та прав і законних інтересів фізичних осіб в умовах російсько-української війни в аспектах фундаментальних інструментів притягнення до відповідальності російських окупантів за злочини геноциду, злочини проти людяності, військові злочини та злочини агресії, їх міжнародно-правового переслідування з метою

забезпечення міжнародної справедливості та відповідальності, зокрема на найвищих рівнях військового та політичного керівництва.

Цікавим та новим є висновок, наведений в дисертації щодо того, що адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України в аспекті забезпечення прав і свобод людини та громадянина в умовах російсько-української війни, який відіграє визначальну (вищу) роль у забезпеченні національної безпеки та оборони країни й захисту громадян, забезпечення основних цінностей демократичного суспільства, що склалися внаслідок російсько-української війни, та складається з публічно-управлінських і політичних повноважень, що не обмежуються лише воєнною сферою, а й охоплюють широкий спектр заходів соціального захисту, медичної підтримки та забезпечення основних прав і свобод громадян.

Новими, цікавими та такими, які варто підтримати є запропоновані автором дисертації шляхи удосконалення піднятих питань із врахуванням міжнародного та зарубіжного досвіду. Зокрема автором Удосконалено засади, напрямки, інструменти публічного адміністрування, адміністративні процедури та сформовано зміни й доповнення до чинного законодавства щодо підвищення ефективності та своєчасності захисту прав, свобод і законних інтересів громадян в умовах російсько-української війни. Удосконалено засади, що завдану шкоду в кінцевому варіанті має відшкодовувати агресор в особі уряду російської федерації або її правонаступника (правонаступників). Обґрунтовано сутність доповнень до Женевських конвенцій, норми яких мають заборонити повторне враження об'єктів противника впродовж розумного часу з метою виділення часу рятувникам на операцію з порятунку поранених поза лінією бойового зіткнення. Удосконалено засади та інструментарій електронного врядування в аналізованій сфері. Запропоновано зміни й доповнення до чинного законодавства щодо визнання, розслідування обставин загибелі та вшанування всіх без винятку загиблих воїнів Збройних Сил України, інших сил безпеки й оборони як високої цінності для Українського народу та держави Україна. Визначено засади та публічний інструментарій підвищення ефективності адміністративно-правового

захисту поранених військовослужбовців Збройних сил, інших сил безпеки й оборони України. Вироблено напрямки підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення внутрішньо переміщених осіб. Актуалізовано проблему адміністративно-правового захисту громадян України, які внаслідок російської терористичної агресії виїхали до країн-учасниць ЄС та інших демократичних держав. Запропоновано засади та заходи стимулювання їх повернення в Україну. Підтримано дискусію щодо адміністративно-правового стимулювання залучення добровольців з-поміж громадян демократичних держав (або інших держав, які сповідують демократичні цінності) до Збройних Сил України для захисту західних демократичних цінностей з українською зброєю в руках або як інструкторів в умовах, коли Український народ самотужки рятує західний світ, європейські цінності та громадян (підданих) демократичних держав від можливої окупації (дестабілізації).

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, повною мірою викладені в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. За матеріалами дисертації опубліковано 29 наукових праць, а саме: 17 праць – у періодичних наукових фахових виданнях України, 5 – у наукових періодичних виданнях інших держав, серед яких 4 – у зарубіжних наукових журналах, що індексуються міжнародними наукометричними базами Web of science/Scopus, а також 7 тез доповідей на наукових конференціях різного рівня. Наведене свідчить про те, що наукові результати, висновки та рекомендації дисертації належно пройшли апробацію.

У дисертації представлено наукові досягнення з узагальненням проведених самостійно оригінальних наукових досліджень з отриманими результатами, які забезпечують вирішення важливої теоретичної та прикладної проблеми адміністративно-правового забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян в умовах російсько-української війни, що має загальнонаціональне значення. У співавторстві було видано 5 наукових статей: «Legal guaranteeing for providing socially significant medical services during martial law and post-war recovery of Ukraine» (Journal of Law and Sustainable Development.), в якій

дисертанткою розкрито наукову проблематику режиму воєнного стану в Україні; «Partnership relations between the National Police and the community in the deoccupied territories of Ukraine» (The Archives des Sciences: A Multidisciplinary Journal), в якій авторкою схарактеризовано особливості партнерських відносин між Національною поліцією та громадою на деокупованих територіях України; «Police and civil society partnership: peculiarities of implementation in modern conditions» (Edelweiss Applied Science and Technology), в якій дисертанткою розкрито окремі аспекти взаємодії поліції та громадянського суспільства в сучасних умовах; «The Legal Aspect of Sanctions Against Russia and the Development of the Space Industry» (Advanced Space Law), де описано проблематику обходу санкцій росією; «Lawyer-Judge Relations and Their Impact on the Quality and Efficiency of Justice», у якій дисертанткою зроблено узагальнювальні висновки щодо окремих аспектів забезпечення прав і свобод громадян окремими державними інституціями. Ідеї та положення, які належать співавторам, у дисертації не використовувалися. Наукові результати та висновки, які виносилися на захист кандидатської дисертації, повторно на захист не виносяться.

Проаналізувавши за кількісними та якісними показниками наукові роботи, які були опубліковані за матеріалами дисертаційного дослідження, я можу узагальнити, що: 1) наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, повною мірою викладені в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, 2) наукові роботи, які були опубліковані, за матеріалами дисертаційного дослідження відповідають вимогам, які висуваються Наказом МОН України від 23 вересня 2019 року № 1220 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук».

Відсутність порушень академічної доброчесності. Проаналізувавши зміст дисертації, можна констатувати, що автором дисертації дотримано вимоги академічної доброчесності повною мірою. Дисертація містить посилання на використані в її тексті джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень та відомостей. Надано повну інформацію про результати наукової

діяльності й використанні методики досліджень. У дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикацій, фальсифікацій та інших порушень академічної доброчесності. Констатуємо, дисертація є самостійним, завершеним, комплексним науковим дослідженням, в якому повною мірою розкрита його тема, досягнута мета, яка перед ним висувалась, та вирішені всі задачі, які ставились перед дисертаційним дослідженням.

Відповідно, відгук про дисертацію позитивний. Дисертація відповідає вимогам, які висувуються до такого роду наукових праць – і щодо змісту, і щодо оформлення.

Хоча дисертація оцінюється позитивно, варто звернути увагу на наступні зауваження і дискусійні питання стосовно її положень.

1. Не завжди коректно використано понятійний апарат (ст. 152, 154, 283).
2. Не всі основоположні принципи адміністративно-правового забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян розкриті (п. 1.4).
3. Не в повній мірі розкрито адміністративно-правовий статус адміністративних органів, які забезпечують права, свободи та законні інтереси громадян (розділ 2).
4. Не вірним є ствердження, що в теорії поліцейського права розглядалися питання, пов'язані з Міністерством внутрішніх справ України (ст. 159).
5. Не можна вважати журналістів, блогерів адміністративними органами, які реалізують засоби заохочення, переконання та адміністративного примусу (ст. 297).
6. Окремі висновки за результатами дослідження носять дещо публіцистичний характер (ст. 126, 243, 307, 384).

Водночас зазначені вище зауваження не знижують в цілому високого наукового рівня дисертаційного дослідження, не стосуються концептуальних положень дисертації та не зменшують належний рівень рецензованого дослідження.

Дисертаційне дослідження Махмурової-Дишлюк Олени Петрівни на тему «Адміністративно-правове забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян в умовах російсько-української війни» відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року №1197. Дисертаційне дослідження є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукове завдання, щодо реалізації визначених Конституцією України основоположних прав та свобод людини і громадянина в Україні в умовах російсько-української війни, а його автор Махмурова-Дишлюк Олена Петрівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за науковою спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право».

професор кафедри
адміністративного права, інтелектуальної
власності та цивільно-правових
дисциплін Київського університету
інтелектуальної власності і права, доктор
юридичних наук, професор

A. S. My.

Ректор Київського університету
інтелектуальної власності і права, доктор
юридичних наук, професор, заслужений
юрист України

В.І. Фелик